

МЛАДЕЖИТЕ ВОДЯТ ПРОМЯНАТА

Методика за подготовка на младежи
за обучители на връстници
по темата превенция на
сексуалната експлоатация онлайн

Емануил Георгиев
Антоанета Василева
Десислава Асенова
Мариета Гечева

Увод	2
1. Принципи и методи на работа на учителя	3
А) Принципи на методиката	3
· Учене чрез преживяване	3
· Автономност на учащите (активни субекти в учебния процес)	4
Б) Методи	5
В) Планиране на учебен модул (цел, измерване, дейности)	5
2. Методически указания към младежите	6
А) Запознаване на младежите с принципите и методите	6
Б) Планиране на учебен модул (цел, измерване, дейности)	9
В) Демонстрация на водене на учебен модул (Онлайн тормоз – част I)	12
3. Подготовка за симулация на учебен модул	15
4. Симулиране на учебен модул от младежите	17
5. Рефлексия и обратна връзка	18
6. Планиране и симулиране на други теми от обучаваните младежи	20
7. Приложения	24
А) Съдържание на учебните модули за обученията от младежи за младежи	24
Приложение 1. Контакт с непознати (респ. разпознаване на педофил)	24
<i>Приложение 1а. Викторина</i>	26
Приложение 2. Онлайн тормоз между връстници – част I	29
Приложение 3. Онлайн тормоз между връстници – част II	31
<i>Приложение 3а. Казус към темата “Онлайн тормоз – част II”</i>	34
Приложение 4. Секстинг	36
Приложение 5. Енерджайзъри	38
Б) Други полезни материали	40
Изготвили	40

Интернет е огромен източник на информация, но също и социална среда, която обаче крие и много рискове не само за възрастните, но и за децата и младежите, като някои от най-сериозните опасности онлайн са свързани с различни форми на сексуална експлоатация, които се осъществяват в или с помощта на дигиталната среда. Макар днешните деца и младежи да са вече “родени с дигиталните технологии” и да усвояват отрано известни технически умения, те все пак не са достатъчно подготвени за тази социална среда, в която взаимодействат с всякакви хора, някои от които може да са злонамерени или дори опасни.

Един от най-големите рискове за децата в онлайн среда е да се свържат със злонамерени възрастни непознати или дори с педофили, които желаят да ги експлоатират реално. Друг, статистически погледнато, дори по-разпространен риск в дигиталната среда, е този, свързан с опасността децата да станат свидетели или дори потърпевши от онлайн тормоз, извършван от техни връстници (близо 30% признават, че някой се държал с тях обидно през последната година, като близо 40% от тормозът, който децата преживяват, се случва онлайн). Значителна част от онлайн тормоза има именно сексуален характер – например разпространяване на интимни снимки или видеоклипове, груби сексуални намеци или обидни коментари на тази основа и др. Затова допринася и т. нар. “секстинг” – онлайн флиртуване, комуникация със сексуален подтекст или характер – обмен на интимни съобщения, но често и снимки и дори видеоматериали, което се практикува често не само от възрастни, но и от непълнолетни. Този тип интимно общуване представлява риск, тъй като обменените материали със сексуално съдържание може да станат в някакъв момент публично достояние, било, защото гаджетата са “скъсали” и единият желае да си откъдне (т. нар. “порно за откъсване”), било по невнимание или дори поради хакерска интервенция. Близо 11% от децата (между 9 и 17 г.) споделят, че през последната година са получавали съобщения, съдържащи снимки, видеоклипове или текст със сексуално съдържание.

Всички тези рискове, свързани с общуването в онлайн средата са твърде сериозни и е необходимо децата и тийнейджърите да бъдат подготвени как да се предпазват от тях, както и как да реагират, в случай, че все пак им се е случил подобен инцидент в онлайн средата.

Национално представително изследване, проведено от Националния център за безопасен интернет през 2016 г. показва, че 36% от децата на възраст между 9 и 17 г. се обръщат към свой връстник при проблем в интернет. Тази склонност на децата и младежите да се доверяват именно на връстниците си в такива случаи ни насочва към това, че един от най-удачните начини да се разпространява знание за онлайн рисковете, включително и за тези, свързани със сексуална експлоатация онлайн, както и за начините за предпазване и реакция, е да се подготвят младежи, които сами да предават наученото на други млади хора. Настоящият наръчник представя методика за подготовка на младежи на възраст 14 – 18 години за обучители на техни връстници по темата превенция на сексуалната експлоатация на деца онлайн. Той е предназначен да подпомогне

работата на обучители (учители, психолози, педагогически съветници, възпитатели, младежки работници, социални работници и др.) в обучението на младежи. Предлаганата тук методика бе разработена от експерти от Националния център за безопасен интернет (координиран от Фондация “Приложни изследвания и комуникации” и Асоциация “Родители”) по проект “Младежите водят промяната”, част от по-големия проект “Умението да променяш”, координиран от Българската асоциация по семейно планиране и сексуално здраве (БАСП) и финансиран от Фондация “Оук”. Наръчникът съдържа общо *седем раздела*, като всеки раздел включва *цел и времетраене на отделните сесии*, както и *необходими материали*. Съдържанието е представено в *отделни стъпки* и е разделено по роли – *водещ* (обучителят), *участници* (младежите) и *помощник* (асистент на учителя). Сумарното времетраене на всички сесии е *200 минути (3 часа и 20 мин.)*, тоест цялото обучение на младежи за обучители на връстници може да се проведе в рамките на пет учебни часа (като тук не се включва избираемият “бонус” – Модул 6, който представлява отделно допълнително обучение, разполагащо се в 160 мин. – 4 учебни часа). Всеки от самите *обучителни модули* (общо четири на брой), които подготвените младежи ще предават на връстниците си, има продължителност, съответстваща на един учебен час (40 мин.), така че учениците да могат да ги проведат в рамките на час на класа, час по СИП или дори в редовен час (ако учителят прецени, че някой от модулите или и четирите може да се интегрират в учебния му план).

Очакваните резултати от прилагането на методиката включват *повишаване знанието и информираността* на младежите по теми като *онлайн тормоз, секстинг, контакт с непознати и изграждане на умения за справяне с рискови ситуации онлайн*. Младежите ще имат възможност да упражнят уменията си за *аргументация, за критично мислене, работа в екип*.

1. Принципи и методи на работа на учителя

А) Принципи на методиката

При методиката “връстници обучават връстници”, предварително обучени млади хора провеждат неформални или организирани образователни дейности с връстниците си с цел да се предадат нови знания и/или умения. Младежите, в ролята им на обучители на свои връстници, се възприемат от последните като хора с общи интереси и разбираня, които добре разбират нуждите на обучаващите се. Това, от своя страна, улеснява процеса на предаване и приемане на нови знания/умения.

В същото време методиката дава възможност на младежите, които ще се обучават за обучители на връстници, да получат достатъчно стабилна методическа подготовка по един подходящ, съобразен с възрастта им, интерактивен начин, така че да могат да провеждат сами обучения, прилагайки от своя страна игрови и интерактивни методи по един структуриран начин, съобразен с конкретни обучителни цели.

Два от основните принципа на методиката, които спомагат за успешното ѝ прилагане и постигане на целите ѝ, са:

• Учене чрез преживяване

Този принцип дава възможност на младежите да прилагат досегашните си знания и опит по време на обучителните модули по темата за превенция на сексуалната експлоатация на деца онлайн. Те рефлектират върху преживяванията си и прилагат научно-

¹https://www.safenet.bg/images/sampled/data/files/Risks_Harm-BG.pdf, сmp. 18-19.

²https://www.safenet.bg/images/sampled/data/files/Risks_Harm-BG.pdf, сmp. 23-24.

³<https://www.safenet.bg/images/sampled/data/files/Parental-support-BG4.pdf>, сmp. 15.

то в последващите модули на обучението. За успешното протичане на този процес, е необходимо създаването на подкрепяща образователна среда, адаптиране към груповата динамика от страна на учителите и употреба на интерактивни методи.

Насоки за поддържане на подкрепяща среда:

- Стремете се да подреждате столовете в стаята в полукръг, с лице към обучителите, като избягвате празни места между участниците или предмети пред тях.
- Подхождайте с уважение към участниците и не се притеснявайте да се извините, ако неволно проявите неуважение.
- Поощрявайте участниците редовно.
- Уважавайте изразяването на лично мнение.
- Спазвайте самообладание и добрия тон.

Насоки за адаптиране към груповата динамика:

- Създайте правила за работа заедно с децата и реферирайте към тях, когато е необходимо.
- Опитайте се да идентифицирате лидерите на групата и да ги спечелите - това е ефективен начин да овладеете трудна група. Например, ако някой от участниците е много активен и това се харесва на групата, окуражете го и му предложете да ви помага с някои от дейностите - подредба на столовете, раздаване на материали преди определена дейност и др.
- Използвайте Енерджайзъри при работа със свръх енергични или твърде тихи и плахи групи. За овладяване на енергични групи особено полезни са енерджайзъри като "1, 2, пляс" и "Сигнал" (виж Приложение 5), които спомагат за изразходване на излишната енергия и помагат за концентрацията. В случай, че работите с прекалено тиха група, пък, изберете енерджайзъри като "Племена", "Духа силен вятър" и "Слон, миксер, тостер". Те са изключително ефективни за отключване на естествената игривост и смелост на участниците.

Като примери за интерактивни методи можем да посочим *дискусия, групова работа, рефлексия, мозъчна атака, ролева игра, енерджайзъри, симулация и др.*

• Автономност на учащите (активни субекти в обучителния процес)

Важно е младежите да разберат, че тяхното участие в обучението е значимо и напълно доброволно. Всеки от тях има право да откаже включване, както и да получи възможност за себеизразяване по време на всеки един от обучителните модули. Техните решения, мнения и предложения са значими и допринасят за успешното протичане на обучението. За успешното прилагане на принципа:

- Включвайте в дискусиите само желаещите участници, като давате приоритет на младежите, които са имали най-малко възможност за изява.
- Опитайте се да запомняте споделеното от децата и реферирайте към него на по-късен етап от обучението, където е възможно.
- Извличайте знанията от участниците чрез насочващи въпроси.
- Адаптирайте езика, който ползвате, към възможностите на конкретната група участници. Формулирайте темите и въпросите така, че да сте сигурни, че мла-

дежите разбират смисъла им.

- Окачвайте продуктите на децата от различните дейности на видно място в залата по време на обучението.

Б) Методу

Методите, които се препоръчват тук, както за подготвянето на младежите за обучители на връстници, така и за самите обучения, които те ще осъществяват, са такива, които съответстват на посочените по-горе принципи - поставят ученика в по-активна роля и правят процеса на учене по-приятен и забавен. Обикновено тези методи се асоциират с така нар. "неформално образование", но много учители ги прилагат и в рамките на задължителния предмет, който преподават в училище.

Едни от най-често използваните методи в обучение на връстници са:

- Интерактивни дейности - учащите са активни и взаимодействат помежду си;
- Игровизация - учене чрез игри и игровизирани обучителни дейности;
- Работа по групи - спомага за развиването на екипни умения;
- „Извличане“ на отговорите с насочващи въпроси („Сократов метод“);
- Енерджайзъри - зареждащи с енергия упражнения (виж Приложение 5).

В) Планиране на обучителен модул (цел, измерване, дейности)

За да е ефективен един обучителен модул от гледна точка на постигане на конкретна образователна цел или цели, е добре той да бъде добре планиран предварително. Предложените тук обучителни модули - както тези, които могат да бъдат ползвани от учителите, психолозите, педагогическите съветници и младежките работници, които биха желали да подготвят младежи за обучители на връстници, така и тези, които самите младежи ще ползват, за да предадат знание на връстниците си за това как да се предпазват от сексуална експлоатация онлайн, са планирани спрямо определена ясна структура. Тази структура включва:

- **Цел** - обучителната цел е основата на планирането на всеки обучителен модул. Важно е тя да е формулирана ясно и точно в едно изречение, което да изразява какво умение бихме искали учениците да са усвоили, след като преминат през модула. В този смисъл учениците винаги са подлога в това изречение, а глаголет е добре да бъде т. нар. "**активен (поведенчески) глагол**" - действие, с което се означава наблюдавано поведение на ученика, изразяващо определено умение, което е усвоил (*изброява, разпознава, прилага, анализира, разработва и т.н.*). Важно е *целта да е измерима*, т.е., когато я формулираме да имаме предвид критерий - твърдение, което описва колко добре трябва да бъде извършено нещо, за да удовлетвори намеренията описани чрез поведенческия глагол (критериите/индикаторите, по които ще се отчете успех/неуспех).
Пример за цел: Ученикът прилага четири начина за разпознаване дали непознат онлайн е този, за когото се представя. Тук "прилага" е активен глагол, изразяващ уменията за прилагане на усвоени начини за проверка в различни конкретни ситуации, а "четири начина" е конкретен критерий за измеримост измеримост на целта (в случая количествен).
- **Измерване** - след като целта е формулирана, така че да е измерима, е добре да се предвиди и конкретен начин *да се измери доколко е постигната накрая*. Например, за да се измери, доколко е постигната посочената по-горе цел, може да се даде на учениците кратка писмена задача на финала, която да включва описание на

мини-казус, свързан с контакт с непознат онлайн и следната инструкция “избройте четири начина, по които можем да проверим дали непознат онлайн е този, за когото се представя”.

- **Дейности** – интерактивния метод на преподаване предполага учениците да бъдат въввлечени да участват активно в образователни дейности, които следва да са планирани така, че чрез тях да се постигне предварително заложената образователна цел, свързана с придобиването на конкретни знания и умения. Добре е тези дейности да бъдат *изрови*, за да са максимално интересни и забавни за обучаемите, но най-важното е да бъдат полезни за постигане на въпросната цел. Напр. посочената по-горе цел може да бъде постигната като децата бъдат разделени по групи и бъдат включени в състезание, в рамките на което всяка група да отговаря на въпрос от предварително подготвена викторина с няколко опции за отговор (в случая въпросът “как мога да разпозная дали някой, с когото съм се запознал онлайн „е този, за когото се представя?” – *виж Приложение 1*).

Тъй като целта на тази методика е да “въоръжи” и младежите, които ще бъдат подготвени по нея за обучители на връстници с определени педагогически методи, се предвижда възрастните обучители, които желаят да ползват този наръчник, да запознаят младите хора и с посочените по-горе принципи и методи, както и с елементите от планирането на обучителен модул (цел, измерване, дейности). Затова следващата част съдържа указания как възрастните обучители да предават тези методически знания и умения, тъкмо чрез интерактивни дейности, подходящи за младежите, които ще обучават за обучители на връстници.

2. Методически указания към младежите

А) Запознаване на младежите с принципите и методите

В рамките на този обучителен модул се постига следното:

- Младежите споделят предишен опит с обучения, на които са присъствали, включително и такива, при които са били обучавани от връстници. Споделят какво им е направило добро впечатление в тези обучения и какво би могло да стане по-добре.
- Обучителите записват на флипчарт лист положителните и отрицателните впечатления на младежите от предишните обучения, разполагайки ги в две колони – “какво ми хареса” и “какво може да стане по-добре”. В следващата част ще реферират към някои от нещата, които са дошли от младежите.
- Младежите се запознават с принципите и методите на методиката “връстници обучават връстници”.

Дискусия – младежите споделят предположения какви са принципите на методиката “връстници обучават връстници”, стремим се да стигнат до методите, които сме заложили. Опитваме се да ги извлечем от участниците, като използваме и предложенията им от предната част.

Цел: младежите да достигнат до разбиране на принципите и методите на обучението, заложили в методиката.

Материали: малка топка, флипчарт листове, стойка за флипчарт, маркери

Времетраене: 40 мин.

Стъпка	Водещ	Участници	Помощник
Представяне (5 мин.)	Приканва участниците да станат и да се погредят в кръг. В ръцете си държи малка топка. Обяснява, че ще подаде топката на някой от участниците, който ще каже името си, от къде идва (училище, младежка организация) какво му е интересно и обича да прави (по желание), защо е дошъл и какво очаква от обучението. Пояснява, че “изграта” ще продължи, докато всички се представят.	Който получи топката, се представя според инструкциите и подава на друг участник в кръга, който сам си избере. Дейността продължава, докато всички се представят (както обучителите, така и обучаемите).	Участва наравно с останалите.
Споделяне на предишен опит от обучения (10 мин.)	Обучителят се представя пръв по гореописания начин, за да демонстрира и да помогне на участниците да се отпуснат. След това подава топката на произволен участник. Когато свършат, ги адмирира и инициира ръкопляскане.	Споделят какво им е направило добро впечатление в тези обучения и какво им се е сторило скучно, безинтересно и смятат, че би могло да стане по-добре.	Накрая участва в иницирането на ръкопляскане на всички участници.
	Приканва младежите да споделят предишен опит с обучения, на които са присъствали, включително и такива, при които са били обучавани от връстници.		Записва на флипчарт лист положителните и отрицателните впечатления на младежите от предишните обучения, разполагайки ги в две колони – “какво ми хареса” (със зелен маркер) и “какво може да стане по-добре” (с червен маркер).

Извеждане на принципите на методиката (10 мин.)	Приканва младежите да споделят какви би трябвало да са принципите на една добра учебна методика. Стреме се те да стигнат до методите, които са предварително заложени (“Учене чрез преживяване” и “Автономност на учащите – активни субекти”). Опитва се да ги извлече от участниците, като използва и предложенията им от предната част. Не е нужно да се формулират непременно със същите думи (напр. вместо “автономност” може да бъде “самостоятелност”).	Младежите споделят предположения какви би следвало да са принципите на методиката “връстници обучава връстници”.	Записва предположенията на младежите на флипчарт лист. Предварително заложени се подчертават и преписват на друг лист.
Извеждане на методите на обучение от младежите (13 мин.)	Връща се към флипчарта с положителните и отрицателните впечатления на младежите от предишните обучения. На база на споделеното, извлича заедно с участниците методите на обучение: <ul style="list-style-type: none"> – Интерактивни – Изгровизация – Работа по групи – „Извличане“ на отговорите с насочващи въпроси („Сократов метод“) – Енерджайзъри 	Младежите споделят предположения какви би следвало да са методите на обучение.	Записва предположенията на младежите на флипчарт лист, като подчертава методите, до които се стремим да достигнат участниците. Изброява подчертаните методи на отделен флипчарт лист. Закача двата флипчарт листа – с принципи и методи на обучения – на видно място, за да може участниците да се връщат към тях при нужда.
Обобщение (2 мин.)	Обобщава накратко изведените от младежите принципи и методи.		Посочва ги на флипчарта за онагледяване.

Времетраенето на този модул е от 40 мин., така че да може да бъде приложен и в рамките на продължителността на учебен час (напр. в часа на класа или по СИП). Времетраената рамка на всяка от дейностите в него е ориентирана. Например, ако учениците по-бързо достигнат до принципите на методиката, а им е нужно повече време за методите, може да се отдели повече време на втората дейност, за сметка на първата.

Б) Планиране на обучителен модул (цел, измерване, дейности)

Чрез този модул младежите ще се запознаят и ще се научат да разпознават ключовите елементи от планирането на обучителен модул (цел, измерване, дейности) и тяхната взаимовръзка. Това ще стане чрез практически задачи, които ще им помогнат да достигнат до осмисляне на функцията на тези елементи. Така ще бъдат наясно с целите на обучителните модули за превенция на сексуалната експлоатация онлайн, които ще водят на връстниците си (Приложение 1-4) и с това как дейностите по тези модули им съответстват, а също и как може да се измери доколко са постигнали тези цели.

Цел: Обучените младежи разпознават структурата на планиране на обучителен модул, включваща обучителна цел, измерване и дейности и взаимовръзката между тях.

Материали: флипчарт листове, стойка за флипчарт, маркери, работни листа с разпечатани цели на модулите от *Приложение 1-4*.

Времетраене: 40 мин.

Стъпка	Водещ	Участници	Помощник
Формулиране на учебна цел (12 мин.)	Обяснява, че за да има смисъл от един обучителен модул, той трябва да има предварително заложена ясна цел. Пита каква например би могла да е целта на един урок по математика на тема “Обем на пирамида”. Насочва младежите към това целта да съдържа какво би трябвало да знаят/ да могат да правят учениците, докато групата стигне до формулировка, подобна на тази: “Учениците (могат да) прилагат формула за намиране на обем на пирамида”. Обяснява, че целта трябва да е ясна, конкретна и измерима, т.е. да може да се	С вдигане на ръка предполагат каква може да е целта на урока “Обем на пирамида”.	Записва на флипчарт заглавието “Обучителна цел”. В хода на дискусията се очаква да излязат тези основни точки, които поддържащият записва на листа: <ul style="list-style-type: none"> – какво да могат учениците (умение); – глагол, предаващ уменията; – ясна и конкретна цел; – измерима цел.

<p>гаде оценка дали обучава-ните са я постигнали. Пита младежите как може да се измери целта на уро-ка за обем на пирамида. Насочва ги към отговора “като им се даде задача да намерят обем на пирамида по формулата, която са научили”. Обяснява, че един урок може да има повече от една цел, но е добре цели-те да не са повече от две-три, които да са свързани помежду си. Припомня, че младежите са тук да се обучават за обучители на връстници по темите за превенция на сексуална експлоатация на деца онлайн. Споделя, че има три основни теми, с които ще се занимават – контакт с непознат, онлайн тормоз и фалшиви новини.</p> <p>Разделя младежите на три групи. Всяка получава за задача за 10 минути да се опита да формулира целта на една от тези три теми, която ѝ се е паднала.</p> <p>След това приканва всяка от групите да сподели как е формулирала целта на своята тема. След всяка формулировка иницира групова дискусия дали тя е най-подходяща или би могла да се реда-ктира още. Насочва младежите към формулировките на</p>	<p>С вдигане на ръка предполагат как може да се измери целта.</p> <p>Младежите във всяка от трите групи се опитват да фор-мулират целта на темата, която им се е паднала (непо-знат онлайн, онлайн тормоз или фалшиви новини).</p> <p>Всяка група споделя как е формулирала целта по своята тема.</p>	<p>Записва и примера “Учениците при-лагат формула за намиране на обем на пирамида”. Със стрелки посочва кое какво е в това изречение: – Кои? → учени-ците – глагол (Какво да могат?) → „да прилагат формула за...”</p> <p>Записва формули-ровките на целите на флипчарт листа.</p> <p>Нанася корекциите, излезли от дискуси-ята и одобрени от водещия.</p>	
---	---	--	--

	<p>целите, предварително заложили в готовите теми, с които младежите все още не са се запознали (<i>Приложение 1-4</i>), като обръща внимание на всеки детайл – защо се ползва определен глагол, а не друг, измеримост на целта.</p>		<p>Преписва на чисто формулировките в крайния им вари-ант.</p>
<p>Измерване (13 мин.)</p>	<p>Обявява, че всяка група ще има 5 минути да помисли как би могла да се измери целта по темата, която ѝ се е паднала във финал-ната ѝ редакция.</p> <p>Приканва всяка група да сподели предложението си за измерване на целта. Иницира обща дискусия след всяко такова предло-жение, питайки останали-те дали може да се измери целта и по-добре. Насочва към максимал-на конкретика (напр. по темата “контакти с непознати” – въпрос 1. “Избройте 4 начина, по които можем да проверим дали някой, с когото сме се запознали е този, за когото се представя или е педофил” и въпрос 2. “Избройте 4 начина на ре-акция, ако сме заподозря-ли, че някой, с когото сме се запознали онлайн не е този, за когото се представя или е педофил”).</p>	<p>Младежите във всяка от трите групи обсъждат и записват предложенията си за това как може да се измери целта по темата, която ѝ се е паднала (напр. по темата “контакти с непознати” – въпрос 1. “Избройте начи-ни, по които можем да проверим дали някой, с когото сме се запознали е този, за когото се предста-вя или е педофил” и въпрос 2. “Избройте начина на реакция, ако сме заподозряли, че някой, с когото сме се запознали онлайн не е този, за когото се представя или е педофил”).</p>	<p>Раздава работни листа, на които са разпечатани само целите от темите (от <i>Приложения 1-4</i>), но не и дей-ностите в тях.</p> <p>Записва предложе-нията за измерва-не на младежите на флипчарт лист.</p> <p>Нанася корекциите, излезли от дискуси-ята и одобрени от водещия.</p> <p>Преписва на чисто начините за из-мерване на трите учебни цели.</p>
<p>Дейности – структу-ра, как се свързват с целта (15 мин.)</p>	<p>Обяснява, че дейностите в един обучителен модул са свързани с обучителната цел, която е предварител-но заложила. Изяснява, че е добре всяка дейност да е замислена така, че обуча-</p>	<p>По групи измислят подходяща обучи-телна дейност по целите, които са им се паднали (по моду-лите от <i>Приложения 1-4</i>).</p>	<p>Записва предложе-нията на младежи-те за обучителни дейности по всеки модул.</p>

	<p>ващите се да са активни (да има практическа задача за тях). Обяснява, че всяка група ще има 10 мин. да измисли обучителна дейност за всяка от обучителните цели на модула, който и се е паднал (от <i>Приложения 1-4</i>). Приканва всяка група да сподели дейността, която е измислила. След представянето на всяка група се обръща към останалите за обратна връзка по предложената от групата дейност и за предложения за редакции или алтернативни дейности по същата цел.</p>	<p>Споделят дейностите, които са измислили.</p>	<p>Записва и предложенията за редакции и корекции, както и за алтернативни дейности, ако има такива. Накрая преписва на чисто дейностите към всяка тема в редактирания им вариант.</p>
--	---	---	--

В) Демонстрация на водене на обучителен модул (Онлайн тормоз - част I)

В тази част от обучението на младежите, учителите ще демонстрират сами как водят един от обучителните модули, които младите хора ще имат да водят на връстниците си (в случая "Онлайн тормоз - част I" - виж *Приложение 2*). Младежите ще играят от една страна ролята на обучаемите, но ще имат за задача да наблюдават активно как се провежда модула и след това да дадат обратна връзка и да участват в рефлексия върху него. По този начин ще получат нагледен пример, който да ги насочи какво сами би следвало да правят, когато се стигне до последната и най-важна фаза, в която младежите сами ще симулират обучение на връстници.

Цел: Младежите се запознават с воденето и протичането на един обучителен модул на практика. В случая избраният модул е "Онлайн тормоз - част I" (виж *Приложение 2*).

Материали: флипчарт листа, флипчарт стойка, маркери, лепящи се листчета, химикалки.

Времетраене: 50 мин.

Стъпка	Водещ	Участници	Помощник
Инструкции към участниците (5 мин.)	Инструктира участниците, че предстои да видят как протича един обучителен модул на практика.	Изслушват инструкциите.	

	<p>Напомня на участниците, че в следващата сесия те ще симулират протичането на обучителен модул, затова е важно да следят внимателно настоящата сесия.</p>		
<p>Въвеждане в темата за онлайн тормоз между връстници (8 мин.)</p>	<p>Представя пред участниците темата за онлайн тормоз между връстници. Пита участниците дали някога са попадали в ситуация онлайн, при която са се чувствали застрашени, заплашени, обидени от свои връстници.</p> <p>Дава 2 минути на участниците, за да запишат на лепящи листчета думи, които асоциират с онлайн тормоз и които започват с някоя от буквите на словосъчетанието.</p> <p>Изчита на глас всички листчета. Ако остане буква, за която няма предложена дума, отделя още няколко минути, за да довърши задачата заедно с участниците.</p>	<p>Участниците споделят случки онлайн, които са ги накарали да се чувстват зле.</p> <p>Записват колкото се може повече думи, които им идват на ум. Запелват листчетата с думите хоризонтално срещу съответната буква на флипчарт листа.</p>	<p>Записва на флипчарт лист ключови думи, които описват ситуацията, споделени от участниците.</p> <p>Изписва вертикално "ОНЛАЙН ТОРМОЗ" на флипчарт лист. Ако е необходимо, помага със залепването на листчетата.</p>
<p>Извличане на основни характеристики на онлайн тормоз (22 мин.)</p>	<p>Визуализира снимки с различни ситуации на тормоз между връстници - в училище и онлайн - ученици, които тормозят свой съученик, отрязък от чат в месинджър, публикация във ФБ с обидни коментари и др.</p> <p>Пита децата какво мислят за изображенията, какво показват те.</p>	<p>Коментират снимките.</p>	<p>Използва флипчарт лист и чертае два кръга, които имат обща част (застъпват се) в средата. Единият кръг озаглавява тормоз в училище, а другия - онлайн тормоз.</p>

	<p>Насочва вниманието на участниците към флипчарт листа, на който са нарисувани двата застъпващи се кръга. Пита участниците дали са виждали подобна диаграма и дали могат да предположат какво ще се записва в двата кръга и в средата, където се припокриват.</p> <p>Стреми се, чрез насочващи въпроси, да извлече следните три характеристики на онлайн тормоз:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Случва се в интернет; - Случва се 24 часа в денонощието; - Наблюдава се от много хора. 	<p>Споделят предположения какво илюстрира диаграмата. Стигат до заключението, че следва да открият прилики и разлики между онлайн тормоз и тормоз в училище.</p> <p>Дават предположения какво е характерно за тормоза в училище и за онлайн тормоза и какво е общото между тях.</p>	<p>Вписва предположенията на децата в кръговете и общата им част.</p>
<p>Дефиниране на онлайн тормоз (5 мин.)</p>	<p>Разделя участниците на 3-4 групи по 5-6 човека и им дава 5 минути, за да помислят за обща дефиниция за онлайн тормоз, вземайки предвид резултатите от предните две стъпки, написани на флипчарт листовите.</p> <p>Приканва всяка група да изчете на глас дефиницията, която предлага.</p> <p>Изслушва предложенията на групите и заедно с всички участници формулира една обща дефиниция, която да включва трите характеристики, извлечени по-рано.</p>	<p>Дискутират в групи възможни дефиниции за онлайн тормоз. Всяка група записва на лист една обща дефиниция, която ще представи пред останалите участници.</p> <p>По един доброволец от група изчита предложението за дефиниция на онлайн тормоз.</p> <p>Доброволци дават предложения за обща дефиниция на база на предложените от групите и на извлечените характеристики.</p>	<p>Раздава на участниците листчета и химикали, върху които да записват предложенията си за дефиниция на онлайн тормоз.</p> <p>Записва предложенията на един флипчарт лист.</p> <p>Записва общата дефиниция на флипчарт лист.</p>

<p>Рефлексия и обратна връзка (10 мин.)</p>	<p>Приканва участниците да споделят впечатления от протичането на модула – какво им е направило впечатление, какво им е харесало, какво им се е сторило скучно. Отговаря на въпроси на участниците, свързани с демонстрирането на модула.</p> <p>Споделя допълнителни полезни съвети за успешното протичане на обучителен модул, ако не са били засегнати от участниците.</p>	<p>Споделят впечатления и задават въпроси.</p>	<p>Записва на флипчарт лист полезни съвети, които са излезли от дискусията. Постава флипчарта на видно място, за да може участниците да се връщат към него при нужда.</p>
---	---	--	---

Предложеното тук времетраене на модула “Онлайн тормоз – част I” е съкратено в основната и заключителната дейност, спрямо времетраенето на модула в Приложение 2 (който ще водят самите младежи на връстниците си). Целта е да се даде възможност на учителите да предадат модула, заедно с инструкциите, в рамките на 40 мин. (един учебен час), ако това би било по-удобно за тях. Рефлексията обаче отнема поне още 10 мин., така че, ако учителят не разполага с повече от 40 мин., може да я остави за следващия час.

3. Подготовка за симулация на обучителен модул

Разделяне на младежите по групи, запознават се с три обучителни модула – контакт с непознати (респ. разпознаване на педофил), онлайн тормоз I и II част, секстинг.

Цел: Младежите да усвоят умения, свързани с подготовката на един обучителен модул – запознаване с елементите на обучителния модул, разпределяне на роли, планиране на времето.

Материали: Работни листа, съдържащи разпечатки на Приложения 1, 1а, 3, 3а и 4.

Времетраене: 30 мин.

Стъпка	Водещ	Участници	Помощник
<p>Разделяне на участниците по групи (2 мин.)</p>	<p>Разделя участниците на три групи (по 6-7 човека) – нарежда ги в кръг и ги моли да се преброят, като първият е номер 1, следващият е номер 2, следващият – номер 3. Четвъртият отново е номер 1 и т.н. Всички с</p>	<p>Преброяват се и се разделят на групи.</p>	<p>Помага с разделянето по групи, ако е необходимо.</p>

	номер 1 са група 1, с номер 2 са група 2, а с номер 3 са група 3.		
Инструкции за работа (3 мин.)	<p>Представя заглавията на трите модула и ги разпределя по групите. Група 1 получава Приложение 1, група 2 - Приложение 3, а група 3 - Приложение 4.</p> <p>Инструктира групите, че ще имат по 30 минути да се запознаят с предварително разработен обучителен модул. Докато едната група симулира модула, останалите две ще са участниците в модула като ученици-върстници.</p> <p>Обяснява на младежите, че всяка група ще има 25 минути да се подготви за симулацията на обучителния модул, който ще представи.</p> <p>Пояснява, че участниците в групата ще трябва да се запознаят с модула, който са получили разпечатан и сами да разпределят ролите си за симулацията.</p>	Изслушват внимателно инструкциите на водещия.	<p>Записва на флипчарт лист разпределението на модулите по групи и го закача на видно място.</p> <p>Раздава на всяка група по няколко копия на избрания обучителен модул (Приложение 1, 3 и 4).</p>
Подготовката на симулацията на обучителните модули (25 мин.)	Обикаля групите и следи тактично и ненаатрапчиво работата им. Отговаря на младежите, ако имат допълнителни въпроси, и дава пояснения, ако сам забележи, че в някоя група има неясноти или объркване.	Запознават се със съдържанието на модулите. Всяка група взема решение каква роля ще имат отделните членове на групата - кой коя дейност от обучителния модул ще води и кой за коя дейност ще играе ролята на поддържащ обучител.	Също като водещия обикаля групите и следи тактично и ненаатрапчиво работата им. Отговаря на младежите, ако имат допълнителни въпроси, и дава пояснения, ако сам забележи, че в някоя група има неясноти или объркване.

Предложеното тук времетраене е 30 мин. (може да се осъществи и в един учебен час). Тъй като от предния модул е останала рефлексията, е нужно да се отделят в началото поне 10 мин. за рефлексията върху демонстрационния модул, проведен в предната част от обучението („Онлайн тормоз – част I“).

4. Симулиране на обучителен модул от младежите

Следва симулиране на обучителните модули от младежите, участващи в групите. Тази фаза от обучението на младежите, заедно с последващата рефлексия е най-важната практическа част, тъй като в нея, вече подготвените относно принципите, методите и структурата на планиране на обученията млади хора, ще имат възможност за пръв път да влязат в ролята на водещи и да симулират обучение по един от конкретните модули, посветени на превенция на сексуалната експлоатация на деца онлайн, предложени в тази методика (виж Приложения 1-4). Младежите ще имат възможност и да упражнят работата си в рамките на обучителен екип, което ще допринесе за развитието на екипните им умения, а и ще снижи стреса от това, че заемат сами „учителска“ роля.

Когато се стигне до реалните обучения на връстници, е важно (с педагогическа цел) младежите да бъдат оставени сами да водят обученията си, без пряка намеса на учителя във воденето им (освен ако не е крайно необходима). В същото време следва да се отбележи, че ролята на учителя, като професионален педагог, е много важна дори и след като учениците вече бъдат подготвени за обучители на връстници - от решаващо значение е той да оказва активна подкрепа на младежите, както при подготовката за провеждане на обучението на връстници, така и чрез своята конструктивна обратна връзка към младите хора след него.

Цел: Младежите упражняват уменията си да водят обучителен модул чрез симулация на обучение.

Материали: Флипчат листа, слипчаст стойка, маркери, работни листа с разпечатки на Приложение 1а (веднъж) и Приложение 3а (3 пъти - по един за всяка група).

Времетраене: 40 мин.

Стъпка	Водещ	Участници	Помощник
Симулиране на обучителен модул (40 мин.)	Приканва всяка от групите по ред, избран от него или по желание на самите участници, да излезе пред останалите младежи и да симулира обучителния модул, по който се е подготвила. Обяснява, че, след като първата група завърши представянето си, втората група ще покаже как води своя модул, а след нея - и третата.	Участниците във всяка група играят последователно, по ред, който предварително са си определили, ролята на водещи обучението и поддържащи водещия. Младежите следва да са разпределили предварително ролите си като те могат да се сменят в хода на „обучението“ - един участник	Помога най-вече в организационен план - напр. дава информация на младежите за оставащото време. Поощрява ги и помага да се иницира ръкопляскане след представянето на всяка група.

		<p>може да е водещ на част от модула, но да е поддържащ за друга част, която води групата младеж от групата (респ. да записва на флипчарт, да раздава работни листове или друго, предвидено в модула). Младежите следва да са се уговорили предварително и за времевата рамка на участието на всеки. Останалите младежи, които в момента не са в групата, която представя симулация на своя обучителен модул, изграят ролята на обучаеми. Тъй като модулите са интерактивни, те също участват активно според инструкциите на водещите (отговарят на въпроси, записват предложения на листчета, работят по групи върху задачи и т. н.).</p>	<p>При симулирането на самите обучителни модули обаче, младежите сами си изграят ролята на поддържащи (напр. раздават материали на участниците, пишат на флипчарт лист, докато групата води и т. н.).</p> <p>В тази част от обучението ролята на поддържащия учител е минимална. Ако той забележи, че младежите не се справят и сами с времевата рамка, ги оставя да действат самостоятелно.</p>
--	--	--	---

5. Рефлексия и обратна връзка

Рефлексия, включваща саморефлексия и обратна връзка от останалите младежи и от възрастните обучители.

Цел: Младежите рефлектират върху своето водене и това на останалите

Материали: Флипчат листа, маркери

Времетраене: 40 мин.

Стъпка	Водещ	Участници	Помощник
Саморефлексия на всяка група (15 мин. = 3x5 мин.)	Приканва всяка група да сподели преживяването си и да направи оценка на представянето си - какво участниците в нея смя-	Споделят преживяването си и правят оценка на представянето си - какво смятат, че им се е	Записва ключови моменти от самооценката на флипчарт лист, разполагайки ги в

	<p>тат, че им се е получило добре и какво би могло да се направи по-добре или по друг начин. Процедурата се повтаря с всяка от трите групи.</p>	<p>получило добре и какво би могло да се направи по-добре или по друг начин.</p>	<p>две графи - "Какво се получи добре" и "Какво би могло да се направи по-добре"</p>
Обратна връзка от другите младежи (15 мин.)	<p>Приканва останалите младежи от другите групи да споделят впечатленията си и да дадат оценка на групата, в която не са участвали - какво смятат, че се е получило добре на участниците в нея и какво би могло да се направи по-добре или по-друг начин. Процедурата се повтаря с всяка от трите групи, като всяка от тях получава обратна връзка от участниците в другите две групи. Поощрява младежите да бъдат конструктивни, но критични.</p>	<p>Споделят впечатленията си и дават оценка на групата, в която не са участвали - какво смятат, че се е получило добре на участниците в нея и какво би могло да се направи по-добре или по друг начин. Процедурата се повтаря с всяка от трите групи, като всяка от тях получава обратна връзка от участниците в другите две групи.</p>	<p>Записва ключови моменти от обратната връзка на групите участници на флипчарт лист, разполагайки ги отново в двете графи - "Какво се получи добре" и "Какво би могло да се направи по-добре"</p>
Обратна връзка от обучителите (10 мин.)	<p>Водещият сам дава обратна връзка на представянето на всяка една от трите групи поред като по конструктивен начин споделя какво според него се е получило добре на участниците в нея и какво би могло да се направи по-добре или по друг начин. Позовава се и на неща, вече казани от самите участници и от останалите младежи и допълва техните наблюдения, където е необходимо. Споделя и неща, които е забелязал, но за които самите младежи не са споменали. След обсъждането на представянето на всяка група казва поощрителни думи и иницира ръкопляскане.</p>	<p>Изслушват обратната връзка. Всички могат да коментират наблюденията на обучителите с вдигане на ръка и след като водещият им даде думата.</p>	<p>Записва наблюденията на водещия в двете графи на флипчарт листа. Споделя и своите собствени впечатления като, когато е възможно, се позовава на казани от младежите или от водещия неща и ги допълва, а споделя и наблюденията за неща, които не са били споменати, ако има такива. Записва и своите впечатления на флипчарт листа.</p>

6. Планиране и симулиране на други теми от обучаваните младежи *

Тук младежите по групи планират и симулират обучение по теми, избрани от самите тях. Този шести модул е допълнителен ("бонус") към методиката и може да бъде ползван от учителите (психолозите/педагогическите съветници/младежките работници) по желание. Той не е пряко свързан с конкретните теми за превенция на сексуална експлоатация на деца онлайн, но дава възможност на младежите да планират и провеждат обучителни модули за обучение на връстници по всякакви теми, които ги вълнуват. Това прави предлаганата тук методология универсална.

В този смисъл предложеният тук допълнителен модул донякъде повтаря в съкратена форма целия процес, но със съществената разлика, че този път младежите сами подбират теми, по които биха желали да работят, формулират свързани с тях обучителни цели и измислят сами дейности по тях (т. е. вече сами планират обучителни модули, а не взимат готови такива). След това отново симулират обучение и си дават взаимно обратна връзка. По този начин с предложената методика може да се работи по всякакви теми, които учителите, а и самите младежи желаят да предадат на другите млади хора посредством метода "връстници обучават връстници".

А) Избор на тема и планиране на урочен модул

Б) Подготовка за симулация на обучение

В) Симулация на обучение

Г) Рефлексия

Цел: Младежите придобиват умения сами да планират обучителен модул по избрана от тях тема

Материали: дъска/флипчарт лист, маркери

Времетраене: 160 мин.

Стъпка	Водещ	Участници	Помощник
Избор на тема (20 мин.)	Приканва младежите да предлагат различни теми, по които може да се направи обучение на принципа на "мозъчната атака" (брейнсторминг). Когато се съберат десетина предложения, обяснява, че младежите ще изберат три от тях чрез гласуване. Младежите ще имат половин минута да огледат пак изписаните	Предлагат различни теми за обучение	Записва всички теми, предложени от младежите на флипчарт лист. Брои заедно с водещия гласовете за всяка тема.

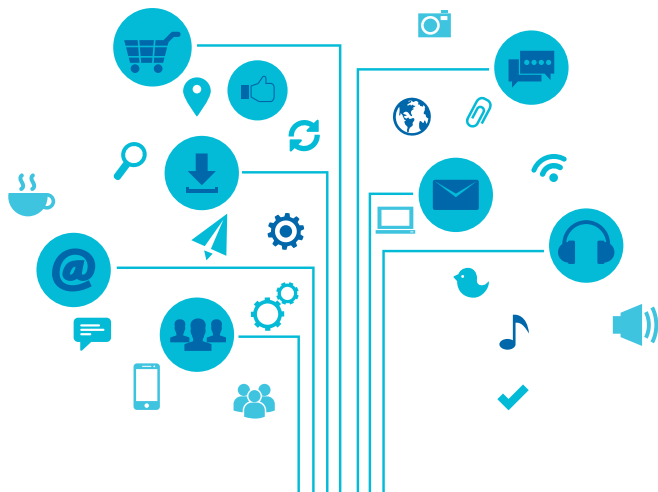
* Избираем модул. Прилага се по желание.

	на флипчарта предложени за теми и да изберат две от тях, за които ще гласуват. След това ще могат да гласуват за тях с вдигане на ръка, като всеки има до два гласа. Трите теми, които бъдат избрани, ще бъдат разработени и симулирани от младежите по групи. Прочита темите една по една и приканва младежите да гласуват за всяка от тях. Обявява трите теми, събрали най-много гласове.	Избират си по две теми и гласуват за тях с вдигане на ръка.	Записва числото срещу нея на флипчарт листа. Накрая подчертава трите теми, събрали най-много гласове.
Планиране на урочен модул (30 мин.)	Разделя младежите на три групи. Всяка от тях получава по една от темите, събрали най-много гласове. Обяснява, че имат 5 минути, за да формулират цел на обучителния модул. След това приканва всяка група да си прочете целта и инициира дискусия дали целите са добре формулирани или може да се коригират. След това пояснява, че младежите имат още 10 минути, за да попълнят останалата част от таблицата и да измислят дейности на обучителния модул, съобразени с целта и с предложения за времетраене на всеки от тях. След това приканва всяка от групите да представи планирания от нея обучителен модул. Инициира дискусия с всички участници след всяко пред-		Раздава на всяка група по един работен лист, съдържащ таблица с графи "цел", "материали", "времева рамка", "дейности" (подграфи - "водещ", "участници", "поддържащ"). Записва темите на флипчарт. В хода на дискусията нанася и корекциите, одобрени от водещия.

	ставяне, при която всяка група получава обратна връзка от останалите и от водещия. Фасилитира дискусията така, че да се възприемат най-адекватните предложения за редакции.		
Подготовка за симулация (20 мин.)	Обяснява, че всяка от групите ще има за задача да се подготви да симулира обучение по модула, който е разработила. Младежите ще трябва сами да разпределят ролите си (кой коя дейност ще води, кой къде ще бъде поддържащ). Обикаля групите и наблюдава тактично и ненаатрапчиво. Отговаря на допълнителни въпроси, ако има такива, и/или дава още пояснения и насоки, ако прецени, че има нужда. Приканва всяка от трите групи да представи своята симулация на обучителния модул, разработен от самата нея.	Всяка група се подготвя да симулира обучение върху модула, който сами са разработили. Разпределят сами ролите си. Всяка група прави симулация на разработения от нея обучителен модул.	Също като водещия обикаля групите и наблюдава тактично и ненаатрапчиво. Отговаря на допълнителни въпроси, ако има такива и/или дава още пояснения и насоки, ако прецени, че има нужда.
Симулация на обучителен модул (60 мин.)	Приканва всяка от трите групи да представи своята симулация на обучителния модул, разработен от самата нея.	Всяка група прави симулация на разработения от нея обучителен модул.	
Рефлексия (30 мин.)	След представянето на всяка група помолва участниците да споделят преживяването си и да дадат сами оценка кое се получило добре и кое би могло да стане и по-добре. След това се обръща към другите участници, които	Споделят преживяването си и оценяват представянето на собствената си група и дават обратна връзка за представянето на другите две групи, в които не участват.	Записва основни акценти от саморефлексията на групите, обратната връзка от другите групи и обратната връзка от водещия.

	са в другите групи с молба да дадат обратна връзка за представянето на групата. Накрая споделя и своите впечатления - изтъква сполучливите моменти и поднася конструктивна критика, обяснявайки как би могло да стане и по-добре. Накрая отново поощрява групата и инициира ръкопляскане. Поканва следващата група, докато не се обсъди представянето на всички по посочения по-горе модел.	Посочват сполучливите моменти и нещата, които биха могли да се направят по-добре с предложението как биха могли да се подобрят.	Накрая споделя и своите впечатления и записва тези моменти от тях, които още не са били споменати, ако има такива.
--	--	---	--

7. Приложения

А) Съдържание на обучителните модули за обучението от младежи за младежи

По-долу може да намерите и съдържанието на самите обучителни модули, по теми за превенция на сексуална експлоатация на деца онлайн, които младежите ще ползват за своите обучения на връстници.

Приложение 1. Контакт с непознати (и разпознаване на педофил)

Цели: Прилагат стъпки за разпознаване на фалшив профил в интернет. Назовават стратегии за справяне с онлайн рисковете, свързани с хора, като докладване и блокиране, разговоряне с доверени възрастни и използване на Консултативната линия и Горещата линия на Националния център за безопасен интернет.

Материали: дъска/флипчарт лист, маркери, въпроси за викторината „Кой стои отсреща?“

Времетраене: 40 мин. (един учебен час)

Въвеждаща дейност (игра): 5 минути

Учител	Ученици
Учителят избира двама доброволци – за предпочитане са такива, които са много добри приятели. Учителят обяснява, че единият от двойката трябва да е със затворени очи, а другият трябва да го напътства през трасе с предизвикателства.	Участват в играта и дискусията.

Единият ученик си завързва очите и в стаята се нареждат няколко стола, кутии или други препятствия. Вторият ученик трябва само чрез словесните инструкции да преведе другия през стаята. След приключване на играта водещият започва кратка дискусия:
„Как се чувстваше, докато напътстваше приятеля си? Как се чувстваше да бъдеш воден „на сляпо“. Помогна ли това, че се познавахте и че си имате доверие?“
Водещият обобщава, като казва, че за да имаме доверие на някого, трябва да го познаваме добре.

Основна дейност (викторина): 33 минути

Учител	Ученици
Учителят разделя класа на 4-5 групи на случаен принцип. След това обяснява на групите, че ще участват във викторина и им разяснява правилата – всяка група има по 1 минута, за да вземе групово решение на въпроса. Ако сбъркат, друга група има право да отговори (с вдигане на ръка).	Разделят се на групи и участват във викторината и дискусията към нея.
Самата викторина и подробни указания за провеждането ѝ можете да откриете в края на урока.	

Основна дейност (викторина): 33 минути

Учител	Ученици
Учителят стартира кратка дискусия, чрез която да обобщи часа: „Избройте стратегиите, чрез които можете да разпознаете фалшив профил във Facebook. Кога е вероятно един непознат в интернет да има лоши намерения към вас? Какво можете да направите, ако непознат ви притеснява в интернет?“	Участват в дискусията: „Можем да проверим името, имейла и снимките от профила в Google. Ако някой иска да се преместим в Skype, пита дали имаме уеб камера и иска да си говорим за секс, най-вероятно има лоши намерения към нас. Ако някой непознат в интернет ни притеснява, можем да подадем сигнал на www.safenet.bg , да го докладваме и блокираме в социалната мрежа и да споделим с някого, на когото имаме доверие.“

По-долу са предложени въпроси, част от викторината „Кой стои отсреща?“. Можете да четете въпросите с възможните отговори или да подготвите презентация за по-голям ефект.

Не бързайте да споделяте верния отговор, ако групата, която има право да отговори, сбърка. Изчакайте предложенията на другите групи и след това дискутирайте защо първоначално предложеният отговор е бил грешен. Дискусията е важна след всеки въпрос, защото целта е не само отборите да трупат точки и да спечелят викторината, а и да научат повече за фалшивите профили в интернет и как могат да бъдат разпознавани.

Въпрос 1. Как мога да проверя дали нов приятел онлайн е този, за когото се представя?

- А) Питам го къде живее.
- Б) Питам го как са му трите имена.
- В) Проверявам името му в Google.
- Г) Питам кои са родителите му.

Верен отговор – В) – Резултатите в Google могат да покажат дали името съответства на личността, за която съответният човек се представя в социалните мрежи. Човекът може лесно да излъже за това къде живее, кои са трите му имена и кои са родителите му.

Примерни въпроси за дискусия след този въпрос: „Защо проверяваме името в Google? Каква информация ни носи това? Защо не попитаме човека къде живее?“

Въпрос 2. Как мога да проверя дали нов приятел онлайн е този, за когото се представя?

- А) Разглеждам какви снимки си е качил.
- Б) Искам да ми каже истината.
- В) Питам приятелите си дали някой го познава.
- Г) Проверявам имейла му в търсачка.

Верен отговор – Г) – Резултатите в Google могат да покажат с кой човек, организация и т.н. се свързва даден имейл адрес.

Примерни въпроси за дискусия след този въпрос: „Защо проверяваме имейл адреса? Защо не питаме приятелите си дали някой го познава? Възможно ли е непознатият да е излъгал и тях?“

Въпрос 3. Как мога да проверя дали нов приятел онлайн е този, за когото се представя?

- А) Проверявам негова снимка в Google.
- Б) Питам дали иска да се срещнем.
- В) Питам го кое му е любимото число.
- Г) Питам как е облечен.

Верен отговор – А) – Google предлага опцията търсене по изображение. Всеки може да вземе определена снимка (или линк към нея) и да я потърси в Google. Търсачката ще покаже определени резултати, чрез които може да стане ясно дали снимката е на човека,

който я ползва в профила си.

Примерни въпроси за дискусия след този въпрос: „Знаете ли за опцията „търсене по изображение“ в Google? Използвали ли сте я? Защо да не попитаме човека дали иска да се срещнем и да проверим кой е?“

Въпрос 4. Когато човек, който не познавам, се представи за мой познат онлайн:

- А) Кажвам му трите си имена, защото така е възпитано.
- Б) Задавам му въпрос, на който трябва да знае отговора.
- В) Значи вече се познаваме, всичко е наред.
- Г) Питам приятелите му във Facebook дали това е истинското му име.

Верен отговор – Б) – Ако човекът не знае отговора на този въпрос, значи не ме познава наистина.

Примерни въпроси за дискусия след този въпрос: „Защо задаваме такъв въпрос? Дайте пример за въпрос, на който човек трябва да знае отговора. Защо например не питам приятелите му във Facebook дали това е истинското му име?“

Въпрос 5. Коя от следните покани за приятелство носи най-малък риск?

- А) На човек, когото не познавам, но съм питал приятелите си във Facebook дали името, с което се представя, е истинското му име.
- Б) На човек, когото не познавам, но съм го проверил по име и съм потърсил неговите снимки в Google.
- В) На човек, когото не познавам, но знае много неща за мен.
- Г) На човек, когото не познавам, но ми е писал на лично съобщение.

Верен отговор – Б) – Когато сме проверили името и снимките на някого в Google, е по-вероятно да имаме по-добра представа за това кой е той.

Примерни въпроси за дискусия след този въпрос: „Проверявате ли по някакъв начин непознатите, които ви изпращат покани в социалните мрежи? Избройте отново стъпките, чрез които можем да проверим дали един човек е този, за когото се представя в интернет.“

Въпрос 6. Кога е вероятно непознат във Facebook да има лоши намерения?

- А) Исква да се преместим в Skype.
- Б) Пита каква музика слушам.
- В) Пита какъв е любимият ми цвят.
- Г) Пита защо ми е толкова името.

Верен отговор – А) – В днешно време почти никой не ползва Skype, за да комуникира, тъй като той бе изместен от големите социални мрежи. В Skype комуникацията е по-защитена и трудно проследима, затова е предпочитана от хора със съмнителни намерения.

Примерни въпроси за дискусия след този въпрос: „Някой от вас ползва ли Skype? За какво? Защитена ли е комуникацията там? Къде е по-лесно комуникацията да бъде проследена – в Skype или Facebook например? Кои може да иска да общува с вас в Skype, щом има Facebook, Instagram, Viber и т.н.“

Въпрос 7. Кога е вероятно непознат във Facebook да има лоши намерения?

- А) Исква да му пратя любимия си сайт.
- Б) Пита ме къде уча.

В) Пита дали имам уеб камера.

Г) Пита ме какви игри обичам.

Верен отговор – В) – Уеб камерата е предпоставка за видео разговори с неприлично съдържание.

Примерни въпроси за дискусия след този въпрос: „Защо непознат би ви питал дали имате уеб камера? Според вас за какво му е уеб камерата? Какво би искал от вас да правите? Ако някой ви пита къде учите, той има ли лоши намерения?“

Въпрос 8. Кога е вероятно непознат във Facebook да има лоши намерения?

А) Пита какъв ми е успехът в училище.

Б) Исква да си говорим за секс.

В) Пита кои са родителите ми.

Г) Пита кой ми е любимият предмет в училище.

Верен отговор – Б) – Подобни разговори се инициират с цел снижаване на задръжките на детето. Така у него се създава впечатление, че това е нещо нормално.

Примерни въпроси за дискусия след този въпрос: „Защо непознат би искал да си говори с вас за секс? Възможно ли е, ако сте си говорили по тази тема, той да поиска нещо повече от вас?“

Въпрос 9. Какво правя, ако непознат в интернет ме заплашва?

А) Правя скрийншот на разговора и подавам сигнал на www.safenet.bg.

Б) Трия си профила в социалната мрежа.

В) Започвам и аз да го заплашвам.

Г) Изтривам заплахите и не казвам на никого.

Верен отговор – А) – Подаването на сигнал към Националния център за безопасен интернет може да доведе до разследване на случая и предотвратяване на негативни последици.

Примерни въпроси за дискусия след този въпрос: „Защо подаваме сигнал, а не започваме да заплашваме другия човек? Заплахите от наша страна могат ли да ни помогнат? Бихте ли споделили на някого, ако ви се случи нещо такова? На кого?“

Въпрос 10. Непознат човек притеснява четирима младежи в интернет. Кой от тях е постъпил най-правилно според вас?

А) Боян, който е решил да не обръща внимание на непознатия.

Б) Елена, която е изтрила всички съобщения от непознатия.

В) Иван, който е започнал разговор с непознатия в Messenger.

Г) Мария, която е докладвала непознатия и го е блокирала.

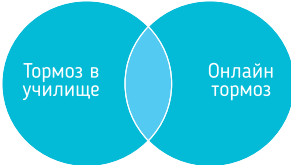
Верен отговор – Г) – Докладването към социалната мрежа дава сигнал, че нещо не е наред със съответния профил. Блокирането прекратява достъпа на непознатия до Мария – той повече не може да се свързва с нея и да я притеснява. Важното е двете стъпки да са в тази последователност, защото, ако първо блокираме, губим достъп до профила и не можем да докладваме.

Примерни въпроси за дискусия след този въпрос: „Случвало ли ви се е да докладвате, или блокирате някого в интернет? Кое от двете трябва да направите първо? Защо?“

Цели: Разграничават тормоза в училище от онлайн тормоза. Дефинират онлайн тормоз.

Материали: маркери, бяла дъска/флипчарт лист, малки листчета (по желание)

Времетраене: 40 мин. (един учебен час)

Въвеждаща дейност (мозъчна атака): 8 минути	
Учител	Ученици
<p>Учителят записва на дъската (или флипчарт лист) с големи букви думата ТОРМОЗ (изписана е вертикално наогул). След това моли учениците на собствен лист (може предварително да са раздадени малки листчета) да запишат думата по същия начин и срещу всяка буква да запишат дума, която свързват с тормоза и която започва със съответната буква (напр. Т – тъга, О – омраза и т.н.). (4 минути)</p> <p>След като учениците са готови, учителят ги приканва да споделят записаните думи и на свой ред ги отбелязва на дъската/ флипчарт листа. Възможно е на една буква да отговаря повече от една дума. (3 минути)</p> <p>Учителят обобщава упражнението, като обяснява, че в днешния час ще говорят за тормоза и за една негова много често срещана форма – онлайн тормоза. Учителят допълва, че от мозъчната атака става ясно, че тормозът се свързва с негативни емоции и поведения – както у извършителя, така и у жертвата. (1 минута)</p>	<p>Учениците записват думата „тормоз“ и измислят думи, свързани с нея.</p> <p>Споделят думите, за които са се досетили.</p>
Основна дейност (Вен диаграма): 25 минути	
Учител	Ученици
<p>Учителят чертае на дъската следната Вен диаграма:</p> 	<p>Учениците отговарят на въпросите и стигат до заключението, че това е упражнение за откриване на приликите и разликите между две неща.</p>

След това задава въпроси на учениците: „Според вас какво е това? За какво се използва тази диаграма? Какво пише в единия кръг? А в другия? Защо между кръговете има пространство, което се припокрива?“

Чрез насочващи въпроси към групата учителят създава дискусия и извежда основните характеристики на тормоза в училище и онлайн тормоза, както и това, по което двете си приличат. Записва характеристиките на дъската или на флипчарт лист.

Важно е учениците да са активни и отговорите да дойдат от тях. Учителят може да използва следните примерни въпроси: „Посочете примери за тормоз. Ако трябва да поставите тези примери в няколко категории, кои биха били те? Кои от тези форми се срещат и онлайн? Има ли нещо, което е специфично само за тормоза в училище?“

„Къде може да се случи тормозът? Кои може да бъде свидетел? Колко хора могат да станат свидетели на тормоз в училище? А на тормоз в интернет? Къде се случва онлайн тормозът?“

„Спира ли тормозът в училище? Кога? Може ли например съученик да ни удари, докато си стоим въкъщи? Спира ли тормозът в интернет? Кога?“

Примерни отговори:

„Тормоз е, когато удряме, блъскаме, обиждаме, подиграваме се на някого. Тормоз може да е и когато казваме на други деца да не общуват с един определен човек (учениците могат да дадат най-разнообразни примери). В интернет също можем да обиждаме някого и да му се подиграваме, но не можем да го ударим – това може да се случи само на живо“.

„Тормозът може да се случи на различни места в училище – в класната стая, в тоалетните, коридора, на двора... Свидетели на тормоза в училище могат да бъдат хората, които присъстват в този момент на това място – хората в класната стая, които минават по коридора, които играят на двора. Интернет се ползва от много хора, затова и повече хора могат да видят обидни или злепоставящи коментари например. Онлайн тормозът се случва в интернет – в най-различни сайтове, приложения и т.н.“

„Тормозът в училище спира, когато човек си тръгне от училище. Той обаче може да продължи в интернет, като там той може да е непрекъснат.“

Заклучителна дейност (обобщение на часа): 7 минути

Учител	Ученици
Учителят обобщава основното упражнение:	Примерни отговори:
„Дотук говорихме за разликите между тормоза в училище и онлайн тормоза. Стигнахме до заключението, че тормозът има различни форми и че тормозът в училище и онлайн тормозът си приличат по някои от проявленията си. Също така разбрахме, че онлайн тормозът се случва в интернет, видим е от много хора и продължава 24 часа в денонощието. Нека сега видим какво можем да направим в ситуация на тормоз.“	„Можем да помолим човека да спре. Можем да се обърнем към родител, учител, по-голям брат или сестра. Можем да докладваме съдържанието в интернет и да блокираме извършителя. Можем да се свържем с Консултативната линия към Националния център за безопасен интернет.“

Учителят задава насочващи въпроси, с които да изведе стратегии за справяне:

„Какво можете да направите първоначално? Можете ли да помолите човека да спре? Ако това не помогне, какво можете да направите? Можете ли да помолите някого за помощ и подкрепа? Кого? Знаете ли към кого можете да се обърнете в ситуация на онлайн тормоз?“

Учителят разказва на учениците за **Консултативната линия към Националния център за безопасен интернет – www.safenet.bg; тел. 124 123**. Обяснява им, че могат да се обръщат към нея когато нещо ги тревожи онлайн.

Приложение 2. Онлайн тормоз между връстници – част II

Цели: Формулират стратегии за справяне с онлайн тормоз. Развиват умения за работа в екип.

Материали: маркери, бяла дъска/флипчарт лист, 5 принтирани казуса от Приложение 3а

Времетраене: 40 мин. (един учебен час)

Въвеждаща дейност (игра): 5 минути

Учител	Ученици
Учителят моли учениците да споделят кое е любимото им приложение, сайт или дейност в интернет, като започва от себе си.	Учениците се редуват да споделят за това какво обичат да правят в интернет, както и кои сайтове и приложения обичат да посещават.

<p>Учителят обобщава играта като казва, че интернет предоставя много възможности за свързване с околните, забавление и споделяне, но крие и определени рискове.</p> <p>Учителят пита учениците дали си спомнят за кой онлайн риск са говорили предишния час и какви са неговите характеристики.</p> <p>Обяснява, че през този час ще продължат разговора за онлайн тормоза, като ще имат възможност да работят върху конкретен казус.</p>	<p>Очакван отговор: онлайн тормоз. Характеристиките на онлайн тормоза са: случва се в интернет, продължава 24 часа и е видим от много хора.</p>
---	---

Основна дейност (работа по казус): 25 минути

Учител	Ученици
<p>Учителят разделя класа на 5 групи на произволен принцип. На всяка група раздава принтирания казус и обяснява, че на листа е написана историята на една жертва на онлайн тормоз. Задачата на всяка група е да прочете казуса и да отговори на въпросите след нея. (12 минути).</p> <p>Докато учениците работят, учителят може да се разхожда из стаята, да следи как работят групите и да им дава насоки, ако имат нужда.</p> <p>След като изтекат 15-те минути, учителят приканва първата група да каже как е отговорила на първия въпрос. След това пита дали другите групи има какво да добавят, докато се достигне до пълния отговор на въпроса.</p> <p>Насочващи въпроси за дискусията: „Можете ли да посочите основните характеристики на онлайн тормоза? Кои са те в този случай? Ясни ли са ролите в тази ситуация? Кой носи по-голяма вина – Борис или момчетата, които правят снимките?“</p>	<p>Сядат по групи и в рамките на 15 минути работят върху казуса.</p> <p>Групите се редуват да отговарят на въпросите и да се допълват.</p> <p>Примерни отговори:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Това е ситуация на онлайн тормоз, защото е създадена обидна страница във Фейсбук, която се посещава от много хора и в нея може да се влезе по всяко време. 2. Извършители на онлайн тормоза са Борис и неговите приятели/само Борис/ само приятелите на Борис/хората, които посещават групата. 3. Жертвата на онлайн тормоза е Мария.

<p>Как се чувства Мария? Възможно ли е тормозът да ни разболе? Ако вие сте съученици на Мария, какво бихте направили, за да се почувства той по-добре?“ (13 минути)</p> <p>Ключови моменти от дискусията:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ясно се извеждат трите роли при онлайн тормоза: жертва, извършител/и и свидетели. - Обръща се внимание на това как се чувства жертвата и какви могат да са последиците от онлайн тормоза (вкл. и физически симптоми) - Подчертава се, че пасивните наблюдатели могат да имат голяма роля, ако бъдат ангажирани в това да докладват и да помогнат за спирането на тормоза - Ясно се извеждат конкретните стъпки, които могат да бъдат предприети в ситуация на онлайн тормоз 	<ol style="list-style-type: none"> 4. Жертвата е шокирана, обидена, натъжена, стресирана, засрамена... 5. Другите участници са хората, които са харесали страницата и които я посещават – те са пасивни свидетели на това, което се случва. 6. Мария може да помоли съучениците си да изтрият страницата и да спрат да качват негови снимки. Може да сподели с родителите си или с учител. Мария може да подаде сигнал на Консултативната линия за онлайн безопасност (www.safenet.bg; тел. 124 123) и да докладва във Фейсбук. 7. Бихме посъветвали другите участници да докладват страницата във Фейсбук, за да може тя да бъде свалена. <p>Стратегии за справяне, до които учениците могат да достигнат:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Винаги можем първо да помолим извършителите да спрат - Можем да подадем сигнал на Консултативната линия към Националния център за безопасен интернет (www.safenet.bg; тел. 124 123). - Можем да споделим на възрастен, на когото имаме доверие – по-голям брат/сестра, родител, учител. - Можем да докладваме съдържанието в самия сайт. - Можем да помолим приятели и пасивните свидетели също да докладват неприемливото съдържание.
--	--

Заклучителна дейност (обобщение на часа): 5 минути

Учител	Ученици
<p>Учителят обобщава часа, като задава въпроси на учениците: „Какво правихме през този час? Какво беше полезно/ценно за вас? Какво можете да направите в ситуация на онлайн тормоз? Към кого ще се обърнете?“</p>	<p>Споделят своите наблюдения за това как е протекъл часът и отговарят на въпросите на учителя.</p>

— Приложение 3а. Казус към темата “Онлайн тормоз - част II” —

Даниела непрекъснато кара останалите момичетата да снимат приятелката ѝ Мария без нейно съгласие и да качват тези снимки на профилите си във Facebook и да я отбелязват (тагват). Мария не иска някои от тези снимки да се правят и да бъдат публични, защото са от моменти, в които се е „лигавила“ (на някои е заставала в провокативни пози на шега). Казва на момичетата да не я снимат без разрешение и да изтрият тези снимки. Даниела и още две общи приятелки не го правят, защото смятат, че няма нищо лошо в тези снимки.

Затова Мария решава да не покани Даниела и другите две момичета, които правят и качват такива снимки на рождения си ден. Даниела и двете момичета разбират, че не са поканени и решават да направят Фейсбук страница „Излагациите на Мария“. В тази страница те започват да качват снимки на Мария, както и неприлични колажи, които са направили от нейните снимки. Казват на всички приятели на Мария, че не трябва да ходят на рождения ѝ ден и споделят страницата с тях. Всички ученици от класа знаят за тази страница и тя постепенно започва да се посещава и от ученици от цялото училище – дори и от непознати на Мария. Някои оставят подигравателни и обидни коментари по неин адрес под снимките, но други само наблюдават, без да правят нищо.

Мария разбира за страницата и я посещава. Ужасена е да види, че всеки ден се появяват нови гадни коментари. Казва на родителите си, че е болна и спира да ходи на училище.

1. Това ситуация на онлайн тормоз ли е? Защо/ Защо не? (припомнете си характеристиките на онлайн тормоза)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Кой/ кои са извършителите на онлайн тормоза?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Кой е жертвата на онлайн тормоза?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Как мислите се е почувствала жертвата?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Освен извършителят и жертвата, има ли други участници в онлайн тормоза? Кои са те и как бихте определили тяхната роля?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Какви съвети бихте дали на жертвата за да се справи с проблема?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Какви съвети бихте дали на другите участници? Как бихте ги убедили да ви послушат?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Приложение 4. Секстинг

Цели: Дефинират „секстинг“. Изброяват възможните последици от секстинга. Извеждат стратегии за избягване на секстинга.

Материали: гъска, флипчарт, маркери, мултимедия и интернет (за прожектиране на видео)

Времетраене: 40 мин.

Въвеждаща дейност (Icebreaker): 5 минути

Учител	Ученици
Групата се подрежда в кръг и всеки се представя: „Аз съм... и за мен любовта е...“. След това учителят обяснява, че в днешния час ще поговорят за начина, по който днешните хора флиртуват, а именно за секстинга.	Участват в играта. Учителят не оказва натиск за участие, ако някой не желае да сподели какво за него е любовта.

Основна дейност (дискусия и мозъчна атака): 30 минути

Учител	Ученици
Учителят пуска този видео клип: https://www.youtube.com/watch?v=my_At1Vq-Vc (Sexting, Fixers UK) След като класът е изгледал клипа, учителите започва дискусия: „Какво се случи в клипа? Кои беше главните герои? Според вас двамата герои имат ли връзка? Какво ви направи най-силно впечатление? Как Джей убеди момичето да му изпрати своя гола снимка? Какво се случи след това? Как според вас се чувства момичето от клипа? Какво става, когато изпратим съобщение или снимка на някого? Можем ли да ги изтрием? Има ли начин, по който можем да прасаме снимки и съобщения, които след това изчезват и не могат да бъдат видени повече? Какво знаете за приложението Snapchat? То безопасно ли е? Има ли риск от срещания човек да направи скрийншот (снимка на екрана)? Възможно ли е тези снимки да бъдат препратени на много повече хора? Какво според вас ще се случи с момичето сега?“	Гледат клипа и участват в дискусията. Примерни отговори: „В клипа момиче и момче си чатят, а по-късно момчето иска от момичето гола снимка.“ „Джей каза на момичето, че снимката ще бъде само за тях двамата и че няма да я показва на никого.“ „Джей изпрати снимката на много негови приятели, с което предаде доверието на приятелката си.“ „Момичето вероятно се чувства предадено, излъгано, разочаровано, тъжно, гневно, засрамено...“ „Когато изпратим на някого нещо в чата, то остава там, дори да го изтрием от наша страна. Другият човек може да запази снимката или да направи скрийншот на съобщението и да ги препрати на други хора.“ „Snapchat изтрива снимките, след като са били гледани, но другият

Учителят обобщава, като казва, че размяната на съобщения, снимки или клипове със сексуално съдържание между двама души се нарича секстинг – съставена е от думите „секс“ и „текстинг“ (texting – писане на съобщения на английски).

Учителят обяснява, че секстингът крие потенциални рискове, затова е важно да знаем как да реагираме в подобна ситуация. След това разказва следната история:

Ина и Мартин са в 10 клас и са гаджета от 1 месец. Всичко върви чудесно между тях – излизат след училище, прекарват много време заедно и флиртуват един с друг, включително и онлайн. Една вечер, останали да си пишат до късно, Мартин предлага на Ина да му изпрати своя гола снимка, защото му липсва и иска да я види, но Ина се колебае.

Учителят приканва учениците да се сетят за възможно най-много начини, по които Ина да отговори на Мартин. Учителят записва отговорите на гъската или на флипчарт лист.

Учителят обобщава, като казва, че има различни начини, по които да се излезе от ситуацията – от значение е да не правим нищо, което не бихме искали.

човек може да направи скрийншот и така да ги запази.“
„Възможно е други хора да започнат да се подиграват на момичето, може да загуби свои приятели, може да се скара с родителите си...“

Възможни отговори:
„Не мисля, че това е редно.“
„Ако ти липсвам, може да се видим утре.“
„Не искам.“
„Ако те е грижа за мен, не би ме карал да правя това.“

Заклучителна дейност (обобщение на часа): 5 минути

Учител	Ученици
Чрез насочващи въпроси учителят обобщава часа: „Каква беше темата на нашия час? Какво е секстингът? Какви могат да бъдат възможните последици? Какво можем да направим, за да не попаднем в подобна неприятна ситуация?“	Отговарят на въпросите: „Темата на днешния час бе секстингът – размяната на съобщения, снимки или клипове със сексуално съдържание между двама души. Секстингът може да бъде опасен, тъй като никога не можем да бъдем сигурни дали снимките, или съобщенията няма да попаднат в чужди ръце. За да не попаднем в подобна ситуация е важно да можем да отстояваме собствените си граници и да казваме „не“.“

1, 2, пляс

Развива	Приоритет
Активно слушане	Концентрация
<p>Водещият застава прав в кръг с групата и моли всички в кръга да се преброят от 1 до 8, започвайки от себе си. След като кръгът се завърти, вкарва правилото вместо 3, 5 и 8, човекът, който е наред, да плесне с ръце. Целта на играта е кръгът да се завърти с новото правило без грешка. Това упражнение е много полезно за дискусия около правилата „изслушваме се“, „само един говори“ и/или „уважаваме се“, тъй като, когато някой сгреша, обикновено е поради невнимание, и/или шум в групата. Често, при грешка, други участници се отнасят грубо към сбъркалия участник, като е добре в такива случаи водещият да се намеси. Групата сама вижда, че когато всички внимават, изслушват се и не се изнервят, грешките намаляват.</p>	

Сигнал

Развива	Приоритет
Активно слушане/ гледане	Концентрация, раздвижване
<p>Водещият застава прав в кръг с групата и демонстрира „сигнала“ – 1) дясна длан перпендикулярно напред; 2) лява длан успоредно напред пред дясната; 3) леко пляска дясната ръка и гърдите си с лявата – като моли групата да повтори демонстрацията. След като групата е повторила демонстрацията, привлича участник с поглед и му/й „изпраща сигнала“. Целта е за около две минути участници от групата да си изпратят сигнала, без да загубят представа къде е и без да има повече от един сигнал. Ако се объркат, водещият спира играта и ги пита къде е сигналът, като напомня правилото „изслушваме се“ и обяснява, че би помогнало на групата. Когато всички са съгласни кой е бил последният със сигнала, играта продължава. Ако групата се справя много добре, може да се добави втори сигнал за покачване на трудността.</p>	

Племена

Развива	Приоритет
Работа в екип, активно слушане	Раздвижване
<p>Водещият сяда на стол срещу полукръга от седнали участници и разказва следната история: „Едно време в Африка имало 2 племена / разделя групата на племе „А“ и</p>	

племе „Б“ / За всяко племе било много важно да работят в екип, тъй като от това зависело оцеляването им. Затова имали сигнал за атака / тропя 3 пъти с крака, групата повтаря/ и за защита /пляс, пляс... пляс, пляс... пляс, групата повтаря /. Един ден племе „А“ решило да атакува (поглежда към племе и дирижира, „А“, те атакуват) племе „Б“ за да им открадне една крава, но племе „Б“ отвърнало с навременна защита (поглежда към племе и дирижира, „Б“, те се защитават)“. Повтаря упражнението, като този път племе „Б“ атакува племе „А“, за да им открадне реколтата. След това дирижира редуване на атака и защита между племената, така че да се получи равномерен ритъм за 2-3 минути. Ако групата се справя добре, може по-нататък да повторят енерджайзъра с три племена, което усложнява упражнението.

Духа силен вятър

Развива	Приоритет
Активно слушане	Раздвижване
<p>Водещият застава пред участниците, които остават седнали в полукръга. След като започва да „духа силен вятър“, казва „всички с черни коси да станат и да стъпят две крачки напред“ и бързо сяда на едно от освободените места. Участниците трябва бързо да си намерят място и да седнат. Участникът, който не е успял да седне, си избира признак, по който останалите да станат, като той/тя също трябва да има този признак и повтаря упражнението. Този енерджайзър е полезен за разместване местата на групата, без те да разберат. Внимание: използвайте това упражнение само при много тихи / плахи групи, тъй като има потенциал да „раздвижи“ участниците твърде много и да създаде хаос по време на следващата дейност.</p>	

Слон, миксер, тостер

Развива	Приоритет
Групова работа	Раздвижване
<p>Водещият застава прав в кръг с групата и показва, заедно с участниците от двете му страни, фигурите слон, миксер и тостер, след което посочва участник от групата, казвайки една от фигурите. Посоченият и участниците от двете му/й страни формират фигурата, след което те посочват и назовават фигура. Упражнението продължава 2-3- минути. Трите фигури са: 1) Слон – участникът в средата прави лице на слон и хобот с двете си ръце, а участниците от двете му/й страни правят големи уши с ръцете си. 2) Миксер – участникът в средата застава с двете си ръце над участниците от двете му/й страни, а те се въртят. 3) Тостер – участниците от двете страни на посочения се хващат за ръце, като той/тя остава в средата и започва да подскача като препечена филийка, повтаряйки „дзинг, дзинг, дзинг“.</p>	

Б) Други полезни материали

- Q Ноу-хау център за алтернативни грижи за деца, Нов български университет и Сдружение „Рефлексивно учене България“ (2019). Ръководство за учители по правата на децата и превенция на трафика на деца с цел сексуална експлоатация. URL: <https://sos-svetulka.net/wp-content/uploads/2019/07/Rakovodstvo-za-uchiteli-18-07-19.pdf>
- Q Згалеvsка, Р., Филипова, П., Самсорова, К., Шахбазян, Л., Брайков, К., Ангелова, Т. (2017). Превенция на сексуална експлоатация на деца. Наръчник за професионалисти, работещи с деца в институции и с деца в риск. URL: <http://www.safesex.bg/images/PDF/narachnik.tekst.pdf>
- Q Асоциация Деметра (2015). Сексуална експлоатация над деца. Наръчник за професионалисти. URL: СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЯ НАД ДЕЦА
- Q Козарева, В. и Божилов, Г. (2010). Рискове и опасности в младежка възраст. Пособие за провеждане на обучение по метода “върстници обучават върстници”. URL: <https://www.ngobg.info/bg/documents/49/603.pdf>

Изготвили:

Д-р Емануил Георгиев, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“

Десислава Асенова, Фондация „Приложни изследвания и комуникации“

Антоанета Василева, Асоциация „Родители“

Мариета Гечева, Асоциация „Родители“

Тази методиката е разработена от експертен екип на фондация „Приложни изследвания и комуникации“ и „Асоциация Родители“ по проект „Младежите водят промяната“, осъществяван в рамките на изпълняваният от Българска асоциация по семейно планиране и сексуално здраве (БАСП) проект „Умението да променяш“ (2019-2021). Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на фондация фондация „Работилница за граждански инициативи“.

ФОНДАЦИЯ
РАБОТИЛНИЦА
ЗА ГРАЖДАНСКИ
ИНИЦИАТИВИ

БЪЛГАРСКА
АСОЦИАЦИЯ
ПО СЕМЕЙНО
ПЛАНИРАНЕ
И СЕКСУАЛНО
ЗДРАВЕ

DeCONI

Проектът „Младежите водят промяната“ се реализира в рамките на дейностите на Националния център за безопасен интернет, финансиран по програма „Безопасен интернет“ на ЕК.

Съфинансиран от Европейския съюз
Механизъм за свързване на Европа